

Orzeł i krzyż. Etnografia historyczności z użyciem narzędzi badań artystycznych.

W spektaklu „Orzeł i Krzyż” epizody z historii Polski odgrywa zespół aktorów złożony z około 400 wolontariuszy, mieszkańców Murowanej Gośliny i okolicznych miejscowości. Przez kilka wiosennych miesięcy przygotowują oni patriotyczne przedstawienie plenerowe z muzyką, efektami pirotechnicznymi, scenami kaskaderskimi, zaawansowanymi multimediami – mające ambicje definiować i wzmacniać polską tożsamość narodową. Na trawiastej scenie formują oni ogromne choreograficzne układy, stanowiące wizualne cytaty z XIX-wiecznego malarstwa historycznego, wcielają się w kompozycje Jana Matejki, Jacka Malczewskiego czy Józefa Chełmońskiego. Widowisko stało się największym tego typu wydarzeniem w Polsce, stanowiąc ważny element zmiany w społecznym sposobie używania przeszłości; narracje mające na celu wzmocnienie patriotycznych postaw są przekazywane za pomocą wesołych, rodzinnych festiwali o wielkiej skali i rozmachu, współorganizowanych przez lokalne społeczności.

Fot. [1] Trybuna dla publiczności podczas widowiska, 5 lipca 2019; fot. [2] próba do sceny opartej na obrazie Jana Matejki „Bitwa pod Wiedniem” (1883); fot. [3] kulisy sceny „Chrzest Polski” – ekipa techniczna podłącza fontanny podczas gdy aktorzy odbywają próbę kostiumową, 18 czerwca 2019. Zdjęcia: Michał Sita.

Tę sytuację przygotowań, organizacji i kontekstu spektaklu poddam etnograficznej obserwacji. Postaram się rozpoznać **rodzaj relacji wobec przeszłości, jaki się tu wytwarza**, w tym celu przeprowadzę:

- badania doświadczeń uczestników, organizatorów, publiczności, okolicznych mieszkańców;
- założeń, celów i wartości oraz sposobów ich transmisji;
- analizę charakteru, zasięgu i głębokości społecznych relacji;
- struktury organizacyjnej;
- charakteru dyskursów, reprezentacji i narracji używanych w orbicie widowiska

Celem będzie rekonstrukcja **historyczności**, która urzeczywistnia się w praktyce społecznej, bardziej niż ocena prawdziwości narracji historycznej czy dekonstrukcja lokalnego dyskursu historycznego. Historyczność – w jej antropologicznym rozumieniu – powstaje w wyniku praktyk, percepcji i interakcji z przeszłością, jest charakterystyczna dla danego środowiska etnograficznego. Historyczność mówi nam - w jaki sposób wydarzenia określane jako przeszłe lub podmioty usytuowane w przeszłości wpływają na terażniejszość? Na jakiej podstawie przewiduje się przyszłość? Jak doświadcza się przeszłości i jakie podejmuje się wobec niej działania? Właśnie tego chciałabym się dowiedzieć w odniesieniu do widowiska „Orzeł i Krzyż”.

Badania nad wartościami i wyobrażeniami będą opierały się na obserwowanych praktykach, bardziej niż na deklaracjach, co jest podstawą badań antropologicznych. Niewypowiedziane i często nieuświadomione aspekty badanej sytuacji społecznej mogą zostać ujawnione i zrozumiane, gdy działamy razem z partnerami badawczymi, doświadczając możliwie jak najgłębiej badanej rzeczywistości. Obserwacja uczestnicząca i refleksja nad moim własnymi doświadczeniami z gry w spektaklu, będą głównymi strategiami badawczymi.

Dodatkowo, fotografia pozwoli mi przyrzeć się z bliska wybranej właściwości spektaklu – jego widowiskowości. Strategia ta, łącząca proces artystyczny z analizą antropologiczną, pomoże odpowiedzieć na pytanie: jakie znaczenie ma rozmach spektaklu dla tworzonych w nim znaczeń, tożsamości, doświadczeń i wartości? W jaki sposób wpływa on na historyczność? Skupię się na udokumentowaniu skali spektaklu, scenografii, efektów wizualnych, rozwiązań estetycznych i scenograficznych... Na podstawie zdjęć powstanie broszura, która zainicjuje proces publicznego negocjowania znaczeń wykraczający poza wąski krąg twórców spektaklu. Proces ten z kolei zostanie poddany ponownej analizie antropologicznej, poprzez wywiady i obserwacje uczestniczące.